

ISSN 627.8.+712.7 (477)

ВОДОЙМИ ПАРКІВ — ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Г.А. ЧОРНА

Менський державний педагогічний університет ім. П. Тичини
Україна, 20300 Умань, вул. Садова, 2

Описано значення водойм для створення ландшафтних парків. Дано рекомендації щодо використання окремих декоративних видів.

Правобережний Лісостеп України досить багатий на парки — пам'ятки садово-паркового мистецтва XVIII—XIX ст., в яких поряд з мальовничими лісопарковими ландшафтами палацами — пам'ятками архітектури були створені системи ставків. Водойми — це невід'ємні компоненти ландшафту Антопільського, Верхівського, Немирівського, Черняхівського парків на Вінниччині. Вибір місця для парку має першочергове значення, тому неперевершеними у красі та величі виступають парки, створені на скелястих берегах Південного Бугу: Печерський, Сокилецький. Навіть невеликі річки, використані як основа для створення систем гідротехнічних споруд, об'єднують в єдине ціле паркові композиції. На березі Рову розташований Северинівський парк площею 50 га (Жмеринський р-н Вінницької обл.), на березі Берладинки — Верхівський парк (Тростянецький р-н Вінницької обл.). У мальовничому куточку Поділля розташоване с. Верхівка. Тут у другій половині XIX ст. в маєтку Сабанських було закладено дендропарк, що став окрасою краю. У 1920-ті роки в колишньому маєтку розмістився кінний завод, а пізніше — школа сільськогосподарського учнівства. У 1935 р. у Верхівці відкрився технікум рільництва,

учбове господарство якого нині має понад 400 га ріллі. Технікум займає приміщення палацу, поряд з яким на площі 21 га розмістився дендропарк. У парку представлено понад 90 видів дерев і кущів з різних куточків світу: *Fagus sylvatica* L., *Sorbus torminalis* (L.) Crantz., *Catalpa bignonioides* Walt., *Phellodendron amurense* Rupr., *Larix decidua* Mill., *Quercus robur* L., *Buxus sempervirens* L. тощо.

Уздовж східної частини парку тече Берладинка, яка починається біля Вапнярки і впадає поблизу Бершаді в Дохну — притоку Південного Бугу. На території Верхівки річка має глибину до 4 м, характеризується пологими берегами, піщаним дном. У заплаві поширені види роду *Salix* L., *Populus nigra* L., *Acer pseudoplatanus* L. Береги річки та штучного ставка заросли *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., видами роду *Carex* L. У воді розвиваються ценози *Elodea canadensis* Michx., *Lemna minor* L., *Trapa natans* L. s. str. Останній вид занесено до Червоної книги України.

Trapa natans L. s. str. охороняється у заповідниках Дунайські Плавні, Поліському та Дніпровсько-Орільському [1]. На картосхемі поширення виду в Україні показано знахідки водяного горіха у Верхньому та Нижньому Побужжі. Місцезнаходження його у Верхівці (Тростянецький р-н Вінницької обл.) розширює відомості щодо сучасного поширення виду.

© Г.А. ЧОРНА, 2000

На нашу думку, популяція *Trapa natans* L. s. str. у ставу на Берладинці у Верхівському дендропарку має штучне походження, але вид вже встиг натуралізуватися.

Є. Пюрецький [9] повідомляє про місцезростання водяного горіха у Великому ставу арборетуму в Болестрашице, водночас зазначаючи, що цей вид був у 1970-х роках висаджений в штучних рибних ставах у Сосниці неподалік Радимна в Польщі.

В Україні та в Росії культура *Trapa natans* L. s. str. також має давні традиції [2–6, 8, 10, 11].

Понад 20 років тому ми висадили *Trapa natans* L. s. str. у штучній водоймі в околиці смт Золочів Харківської обл. [12]. Водяний горіх там повністю натуралізувався, утворив монодомінантні ценози, як і в природних місцезростаннях. Отже, водойми дендропарків можна використовувати для інтродукції чи реінтродукції водяного горіха, а найперспективніший спосіб його розведення — масовий посів горіхів у водойми під зиму.

Для дендропарків Правобережного Лісостепу України характерні також інші реліктові та рідкісні види. Зокрема, в дубово-грабовому лісі на високому правому березі Південного Бугу в Печерському парку поширений ще один вид з Червоної книги України — *Scopolia carniolica* Jacq. [5]. Крім заповідників цей цінний лікарський вид охороняється на територіях пам'яток природи, заказників у Карпатах і на Поділлі. Печерський парк — один з таких осередків охорони.

Таким чином, парки — пам'ятки садово-паркового мистецтва, можуть одночасно мати історико-культурне значення і бути місцем охорони рідкісних і зникаючих видів рослин.

Кам'янка зі своїми гранітними берегами послужила основою для створення досконалої водної системи в уманській "Софіївці" [7]. На берегах Росі розташовані два відомі у світі мальовничі ландшафтні парки: "Олександрія" у Білій Церкві (Київська обл.) та Корсунь-Шевченківський парк на Черкащині.

У парках є каскади ставів, на берегах яких висаджено берегозакріплювальні і водночас декоративні види високотрав'я *Zizania latifolia* (Griseb.) Stapf, *Petasites spurius* (Retz.) Reichenb., у водоймах висаджено *Nymphaea alba*

L. та декоративні садові форми латаття. Отже, водойми дендропарків сприяють поповненню паркової флори красивоквітучими видами.

1. Андрієнко Т.Л. Водяний горіх плаваючий // Червона книга України: Рослинний світ. — К.: Укр. енцикл., 1996. — С. 179.
2. Васильев В.Н. Водяной орех и перспективы его культуры в СССР. — М.; Л., 1960. — 100 с.
3. Дексбах Н.К. Водоемы с *Trapa natans* и вопрос о ее интродукции // Природа. — 1943. — № 2. — С. 37–43.
4. Заверуха Б.В. Водяний горіх // Рідна природа. — 1986. — № 4. — С. 2.
5. Заверуха Б.В. Скополія карніолійська // Червона книга України: Рослинний світ. — К.: Укр. енцикл., 1996. — С. 212.
6. Каршина Л.Е., Трофимов М.М. О возможности культуры чилима в дельте р. Волги // Бюл. Мос. о-ва испытателей природы. — 1951. — 56, вып. 1. — С. 49–57.
7. Косаревский И.А. Государственный заповедник "Софиевка". — К.: Изд-во Акад. архитектуры УССР, 1951. — С. 27–34.
8. Осипов С.К. Водяной орех и перспективы его культуры в водоемах Брянской области // Уч. зап. Ново-зыбков. гос. пед. ин-та. — 1967. — Т. 6. — С. 75–81.
9. Пюрецький Є. Арборетум Болестрашице // Старовинні парки і проблеми їх збереження: Тези доп. 2-го міжнар. симп., присвяченого 200-річчю дендрологічного парку "Софіївка". — Умань, 1996. — С. 15–27.
10. Смирненский А.А. Водные кормовые и защитные растения в охотничье-промысловых хозяйствах. — М., 1952. — Вып. 2. — 182 с.
11. Троицкий Н.А. О водяном орехе (*Trapa natans* L.) и о возможности использования его в качестве пищевого материала // Изв. Крым. пед. ин-та. — 1947. — Вып. 2. — С. 121–129.
12. Черная Г.А. Водяной орех (*Trapa natans* L.) в Харьковской области // Вторая Всесоюз. конф. по высшим водн. и прибрежно-водн. растениям: Тез. докл. — Борок, 1988. — С. 57.

Надійшла 17.08.2000

ВОДОЕМЫ ПАРКОВ — ПАМЯТНИКОВ САДОВО-ПАРКОВОГО ИСКУССТВА ПРАВОБЕРЕЖНОЙ ЛЕСОСТЕПИ УКРАИНЫ

Г.А. Черная

Уманский государственный педагогический университет им. П. Тычины, Украина, Умань

Описано значение водоемов для создания ландшафтных парков. Представлены рекомендации по использованию отдельных декоративных видов.

RESERVOIRS OF PARKS — MONUMENTS OF GARDEN-PARK ART OF THE RIGHT-BANK FOREST STEPPE REGION OF UKRAINE

G. Chorna

Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University, Ukraine, Uman

The author describes the significance of reservoirs for creation of landscape parks. Recommendation on the use of separate ornamental species are presented.